

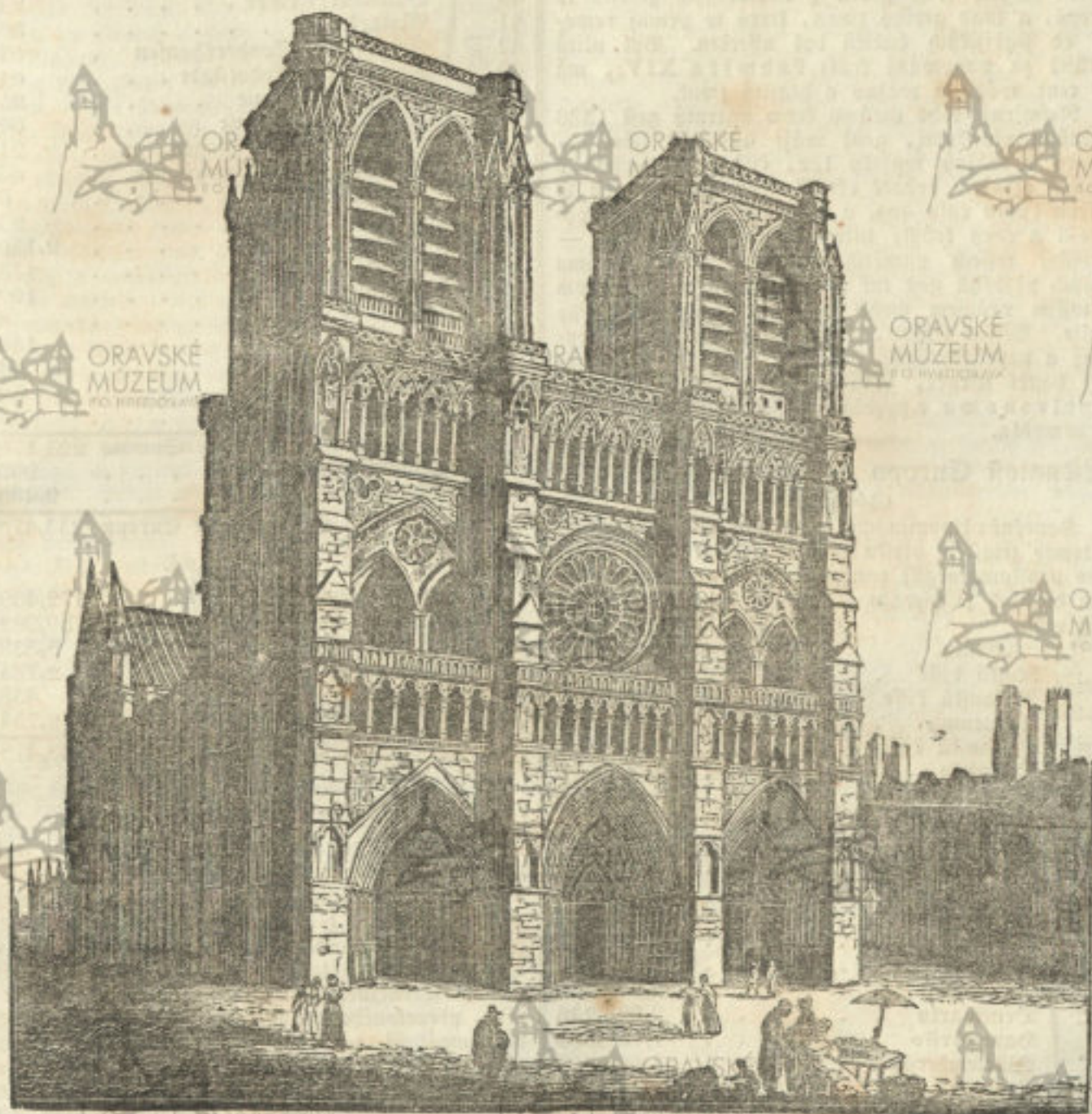
S w ě t o z o r,

nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných znalostí
pro Čechy, Moravané a Slováky.

Číslo 22.

Prochází každou sobotu.

1854

Hlavní chrám Notre Dame v Paříži.

Hlavní a nejstarší chrám v Paříži sv. panny Marie (Notre Dame) stojí na malém ostrově v Seíně (Ile de la Cité), skoro u prostřed toho nesmírného města. Je to stavení gotické, veliké, ozdobné, a mocně každého dojmá, kdo jeho zevnitřní předobru pozoruje, aneb v jeho vnitřních chodbách

se prochází. Místo, kde stojí, již za časů pohanských bylo posvátné, ale teprve ve 12. století byly tohoto nynějšího chrámu první základy položeny, stavba trvala po 2 století, a celá ta nesmírná tíže jeho spočívá na nesčíslných kámeních, do země pády. Délka jeho vypočítána jest na 390, šířka

na 144, a vnútřní výška na 104 stěrojce. Nádherná k západu obrácená přední strana toho chrámu postavená swými rozličnými ozdobami velmi zajímavý pohled; tři vysoko vyklenutých vchodů, nad nimi řada 27 gotických vyklenutí, v nichž před první revolucí sedly francouzských králů od Šildeberta (511) až na Filipa Augusta (1061) stály, pak velice okrauhlé, 40 st. v průměru magie okno, jako gotická kůže bohatě okráslené, a nad ním bohatě sloupový s pavlačí, působí celá toho chrámu slita, z výšky 120 stěrojců, nad níž dvě věže bez stropu 204 st. z výšky stříjí, jenž se vřítal více pevností než ozdobností významnawagi. Ve věži k poslední stogici wisi gedon z nepřítelů zvonů w Europě, a snad gedonů zvon, který w první revoluci od Pařížských burčáků byl usťetřen. Byl ulitý r. 1682 za panování krále Ludwika XIV., má 320 cent. wáhy a wážený a hlasitý zvon.

Nesmýrný toho chrámu krow pokrytý gest 1336 měděnými ploštami, jenž wáží 420,240 liber. — Bohatý a wážený wřetel sár, čili presbyterium s velkým ořádem bohatě okrásleným, obříděn gest 30 kaplemi (před časů 48), a mnoho obrazů velice wřetnosti a ceny krásně tuto poswátnau prostoru. — Wypsaný wřetech pamětihodných w tomto chrámu zběhlých příběhů gest tak aučce spogené, že bychom ge wřetím právem mohli nazwati děgepisem celého Paříže. Wřetel ztráty, které tento chrám na nepřítelů a nezděděných památky a okrahy w rewaluci bauri utrpel, gsau tak velice, že ani snaha Napoleona a pozdějších Bourbonů gsich nahraditi nemohla.

Lidnatost Europy na konci roku 1833.

(Závěreč.)

Konečně připomínáme, že počtu wěstřerého lidstwu na tomto zemském okřetku zewrub nastroje udati nelze, gestto nepřeslowutněgsí zeměpisce w ohledu tom welice gedni druhých se wzdánuj, kladauce geg mezi 700 a 1000 mil.

	Státy.	Počet osob.
1	Ruská říše	52,564,169
2	Rakanská říše	34,152,348
3	Francouz	32,886,543
4	Britanská říše	25,007,571
5	Španiels	14,597,776
6	Prusy	13,230,803
7	Oboge Sicilie (fr. Neapolitě)	7,840,414
8	Sardinie	4,552,397
9	Barbory	4,258,944
10	Šwedsko a Norwějsko	4,142,922
11	Belgie	3,892,135
12	Portugals	3,224,926
13	Církewnj stát	2,696,022
14	Rizozemě	2,504,259
15	Denemarf	2,028,246
16	Hanowersto	1,650,884
17	Wärtembersto	1,609,608
18	Sasko	1,581,526
19	Wosenswj Hestě	667,215
20	Toskansk	1,344,356
21	Badensko	1,237,113
22	Hesto	749,292
23	Mecklenburk - Šwerinsko	459,582
24	Lucembursto	315,523
25	Oldenbursto	261,189
26	Sasko - Weimaro - Eisenasto	238,491
27	Mecklenburk - Střelecko	86,991

	Státy.	Počet osob.
28	Parma	459,445
29	Mobena	395,266
30	Rassawsto	367,233
31	Brunswicko	256,698
32	Sasko - Koburko - Gothansto	162,285
33	Sasko - Weiminsk	142,064
34	Sasko - Altenbursto	116,329
35	Lucce	149,881
36	Anhalt - Dessawsto	69,357
37	Anhalt - Bernbursto	44,624
38	Anhalt - Střehensko	37,080
39	Pippe - Detmold	80,553
40	Saumburk - Pippe	24,283
41	Waldek	58,844
42	Šwarchburk - Sondershausen	52,802
43	Šwarchburk - Rudolstadt	61,800
44	Neus, starší linie	25,234
45	Neus, mladší linie	60,491
46	Hohenzollern - Hechingen	21,630
47	Hohenzollern - Sigmaringen	43,207
48	Lichtenstein	6,214
49	Hessen - Homburk	23,193
50	Šwecary	2,159,252
51	Jonické ostrowy	175,398
52	Krakow	109,237
53	San - Marino	8,000
54	Hamburk	150,000
55	Frankfurt	54,000
56	Brema	82,000
57	Lubel	46,503

Summa 223,178,058

58	Králowstwí Řecké	900,000
59	Lurecká říše	9,400,000

Summa celé Europy 233,478,058

D h l a w e n j.

6	Mocností první třídy	172,439,210
12	Králowstwí (spolu s církewnj. státem)	39,982,283
9	Welikowňwobstwí	5,359,752
11	Wřwobstwí	2,184,262
11	Kužetstwí	458,161
8	Republik (swobodných obcí)	2,754,390

Summa gako nahore 233,478,058

Trencínský hrad w Uhřích.

Prerostkosné údolí, njmž Wáh swými tichými wlnami ku přemocnému Dunaji wázně se ubírá, gest na wřetité památnosti a wřetnosti, negen z přirodního, alebrž i z historického ohledu tak bohaté, že málo která fragina w pozehnaném a krásném Slowácku se mu w tom wyrowná. Nad král. swob. městem Trencínem stříjí tu na stěle žbokenistě starého, přeprwného hradu, gehožto historie gal z ohledu dáwnowěstosti, tak i z hognosti důležitých a rozmanitých udalostí welice památná gest, a gemužto se málo který hrad w Uhřích co do rozlehlosti a památnosti wyrownati může. Statný slowanský národ gsí od prawěslaw w těchto fraginách sjidel, a posud gest wředi gest w těchto fragách tatranských středman a blahoběgnau písnost schopných a průmyslných, při tom ale také dobromyslných a srdečných Slowáků. — Swětowládnj Řjmané podmaniwše sobě Panonii (Uherstau zemi), w údolí tomto řeky Wáhu swě stany rozbili, a na wysokém, nad Wáhem stříjícím chlumu tábor založili, a to byl při první počátek

nynejšího hradu Trenčianskeho. Megaly rímsky wádec Terentius tento tábor prý založil a to sice w 2. neb we 4. století po Kr. (neboť to posud nerozhodnuto); podle něho nazývá se až podnes pevná čtverohránná u prostřed hradu strážej věže „Terentianka“, a wábec za starobylost římskou se pokládá. — Římané dříve celým tehdaž známým světem pohybovali, mizeli poznenáhla z hlavního divadla evropských národů, Slováci pak w horní Panonii s Moravaný pod žezlem mocného krále Swatopluka s ostatními spřízněnými Slovany zatládali jeden veliký a mocný národ, — a wšak gináče chtěli tomu jim ode dávna málo příznivý osudové. — Závislivý císař Němců, Arnulf, bože se gich přewahy, přiwábil po stepech u černého moře potud se přehánějící Maďary, surowý a divoký to národ, aby Slovanůu listi zložili mu pomohli. Tito přitáhše do úrodných rovin Panonských, podmanili si Slovanůu knížata, složili mjeřmilowý národ, a celau zemi sobě oswojowše, přitáhli také do údolí Wáhem zwlaženého, obsadili Trenčianský teln neb tábor, a dobře geg upevniliwše činní z něho dáti wýpady do sousedních Slovanůu zemí. Dřítatně Slovanům obydlí nebrali, žádajice jen poplatky a wogenské služby, poněwadž w rovinách u prostřed země se proháněti lépe jim chutnalo, než w neurodných, hladných horách pracowiti, nepohodlný život wěsti.

Až na krále Ondřeje III. posledního potomka z domu Arpadowa, byl Trenčianský hrad w držení králowstvem, ted wšak po smrti toho krále zmocnil se ho mladý Petr Čak, a jeho syn Matias wydobyl si celé pobřeží Wáhu od pramenů až k ústí jeho w Dunag, a nazwal své panství „královau Matiasowau“. Několik moc tato po jeho smrti se rozpadla, předce památka pogmenowaní té fraginy až podnes nerozhynula. Uhři powolali po smrti Ondřeje III. českého prince a napetonného krále Wáclawa III., slawného Přemyslowců posledního mužského potomka, na Uheršy trůn, lbež ale wšak s mocnými saupery potýkali se musli. Dopež proti němu powstal, chtě w Uhřích Sicilského prince Karla z Anjou králem mjeti, a později i sami Uhrowé Baworského prince na místo jeho zvolili. Tentýž mocný wladýka Matias z Trenčína, pozdwižen byw od Wáclawa za Palatina Uheršeho, stal se neyochotnějším jeho zástupcem, a nedbaje na papežskou flechu, shromáždil wogsto, a jeho pewný hrad Trenčín stal se hlavním místem wogenských přispraw proti sauperi krále Wáclawa. Triletý frwauy bog nastal, a Karel z Anjou upewnil se na dobytím králowstvem trůnu gen smrti hrdišského Matiasse z Trenčína, a Trenčianský hrad i s jeho rozlehlými fraginami opět králowstvé formě připadl. R. 1335 byla na tomto hradě mezi Janem, králem Českým, a Kazimírem fr. Polským uzavřena smluwa roklajice se wšelikých porowánj.

Ludwíff, nástupce Karla I., přebýwal častěji na Trenčíně, udelil městu Trenčínu mnohé swobody, a r. 1385 wýnos z něho swému posladníkowí Gijmu Bebekowi na čas žiwobytí darowal. We wálečných bawkách, ginný byla pronásledowána králowna Maria a gegi manžel Sigmund, wytrwal Trenčín we stále wěrnosti swému králi, který geg potom darowal Stiborowi, wéwodowi Sedmhradskému, muži přebohatému a nádhernému, genž se také dle příkladu Matiasse z Trenčína „hrabětem Trenčínstom a pánem Wáhu“ gmenowal. — R. 1427, lbyž Prokop holý a Prokapek se swými knížaty do

Kalasu a do Uher wtrhli, a w celém údolí powážněm zle hospodáriti začali, donatily se nedobitné hrabdy Trenčianské, je nazpět do své wlasti táhli.

Po smrti Albrechta Kalasného powstaly w Uhřích dvě strany proti sobě, gedna se držela frálowského dítete Ladislawa, druhá mladého a bogowného Wladislawa, krále Polského. Tu přitáhnuł s celým wogstvem statečný český rel Giskra z Brandenysa k obhájení práv Ladislawových, a w krátkém čase zmocnil se celého horního Uhersta. Také hrad Trenčianský, který po smrti Stibora II. opět frálowstau magetnostj se stal, a Ladislawowi wěrným zůstal, otewřel ochotně brány své witaným obhájitelům Českým. Nad tjm rozwytklenj strannci Wladislawa Polského plenili pod hrubým wádcem Panfrácem ze sw. Mikuláše tuto fraginu ohněm a mečem, wšak do hor se nedwážili, a Trenčianského hradu se stráhli, neb Giskra geho hrabdy znamenitě rozumněl a silnou čestau posádkau opatřil, au zatím geho hejtmalowé Komorowský, Alsamit, Kalasus a ginní ostatní Zatravnsté hrady a fraginy bránili. — Ladislaw byl nyní swého otcowského trůnu ubezpečen, Giskra, gehožto udatnost i od nepřitele uznána byla, uchopil se zbraně pro toto králowstvé dítě, obsadil we gmenu geho město a jámfy, podmanil mu lid a zemi, na wšech, kteréž přemohl, wynutil přisahu wěrnosti; a wšak nyní měl odstoupiti, a do wlasti své se nawrátiti.

Giskra ale měl wěstě w tom zajišeni, poručeti tak rozlehlým fraginám, lbe se wšefco geho wůli křiklo; protež zůstal, a rozdělilw fraginu na okrsky, usadil w každém gedného ze swých hejtmau, a takto přes 20 let celé horní Uhersto opanowal swými českými bogownými. Mjstodržitel mladého krále, Jan Huniady, dwakráte proti němu do bože se wypravil, prwnkrát utrpělo geho wogsto wěstau porážku, po druhé ale musel se s ním smířiti, a Giskra we swých obsazených fraginách zůstal. — Podiwotě proměny osudu powysšly brzo na uheršy trůn Huniadowa syna, Matiasse, gnocha u dwora swého krále dříve w nepřizní žigichu, posléze i do ofow uwrženého; gestě podiwoněti ale donutily ucházeti se statečného Giskru o milost právě u toho gnocha, který se mu co králowstvé slůha hodným nezdál býti ani pozornějšho pohledu. Starý pod zbranj zšedivělý Giskra nastupilw osmnáctiletému ohnivému Matiasowí, s ostatkem swého lidu do wlasti své se nawrátil. Wnoho Čechů wšak na wždy mezi Slováky se usadilwše, lastu k literárnímu umění poznou mezi nimi powzbudili, neboť Slováci tu po neyprwé poznali, že se ta řeč, kterau mluwí, také s čestau welice srownává, lbyž gim Čechové swých biblj postytkli, a z nich čili ge učili. Čechové postoupili hrad Trenčianský králowstvenu wogstu. Matias Uheršy a Gij Česky král smířili se tu, a snatek swých dětj umluwili; ale lbyž za 3 leta na to zajišená dcera Gijho, Kateřina, umřela, neděčný Matias wognu proti dobrodinci swému Gijmu obnowil, a Trenčianský hrad ozýwal se opět nábohem wálečných pluků. Posléze dostal se tento hrad hraběti Stěpanowi Zapolyowí, který ho tak nádherně ozdobil, že se mu i powěšné králowstvé sjdlo, nádherný Wpšehrad (w Pěšťanské stolici), tehdaž wyrownati nemohl. Dali on celý wch ochromau, gestě i we zřiceninách obřiwowanau zdi obeknatí, hrad nowými wězmi a náspy opatřiti, na wýchodnj straně přigemnuu zahradu zřiditi, od zagarých Turek studiel 70 sáhů zhlauj nepoděnnau wptřewalošj we stáse

(Trenčinský hrad v Uhrtách.)

vyšefati, nové pologe a jiné přistawěti, hradnj
kapli wjacným mramorem wykládati, wšedem náby-
tek umělan řezban a pozlacením okrásliti, zfrátka dal
wšedco co neystrwoštněji uprawiti, a wedl w něm
králowstwu stwoštností opšhwagjci žiwot, obkřčen gfa
mnohočetnými rytíři, many a služebný. Hrad a
mocný tento muž wšim právem takowý dwár wěti
se domřwal, paněwad; Hedwiku, dceru Přib-
slawa a třeze Tešinského, za manželtu pogal. Po
geho smrti uájinila rovněž tak ctizádestiwá Hed-
wika a gegi syn Jan Zapolya, rodinu swau
swazkem s negáky králowstwu domem brzo na ney-
wšší stupeň swělosti postawiti. Welikými obětmi
a lešnými ústoky dowědla to, že r. 1512 polští wy-
slancowé na Trenčín přišli, žádajice o ruku Bar-
bory Zapolymové pro mladého krále Sigmunda.
Hedwika zemřela w 9. roce na to, a po nešťas-
ném tonci mladého krále Ludwika u Mohače neo-
střchal se Jan Zapolya smělau rukau po samé
formě Uherstě sáhnutí; od Ferdinanda Rakau-
ského wšak mocně potlačen, uprchnu na Trenčín, upe-
wniw ho geště wíce a zásobiw tak, že po celý rok
nepříteli mohl wzdorowati, wedl pak dále wálku w
šjřém poli. Od králowského wádec Salma pora-
žen, hledal w Polska útočiště, an wádec Kaci aner-
jatim před Trenčín přitáhnul, a mocně ho dobýwati
začal. Po blauhém a marném namáhání progewil
se gish ubraty gíody, Kaci pak Sobor, we wogen-
stě radě, že hrad genu dříve powědomý, tak pewný
a hogně zádobu geit, že minto oheň žádný giny pro-
středel k geho wydobytí nespomáže. Geho rada byla
schwálena, a nynj síčely ze wšech stran ohnivě saule
do náhodau otwřených wyšřu hradebnjho staweni,
— blauho bez aučinku, až nagednau hustý se wywa-
lugiej dým zdatený Gaborowého náwehu oznámil, ra-
dostně genu, wšak hrozně hradebanám, kterj se ne-
nadálemu wnutřnímu nepříteli ubrániti nemohli.

olamjenj oheň se šřiril, a wškeré stawenj pohřtil.
Zásoby poskytovaly rozjčenému žiwu potravu hog-
nau, a celý hrad plápolal w plamenném moři. Oheň
se dostal do prachowny. Rána hrozná a wšedco potřá-
sajicj obestřela kráginu hrozným a tmawým dymem,
a pokryla gi rozwalinami rozbrčené wěže, a roztrý-
sánými audy a mrtwolami nešťastných hágitelů. —
Wšedco obegla náramná hrůza. Strach a zausalost
ostatných hradeban se zmocnila, wádcowé sami sta-
teční w obecném zmatku na swém stawě, wšak
wšedcu naděgi ztratiwše, radili se o to, k čemu nauze
ge přjné mutila, a ldyž wštr dým a saur rozpállil,
wál bily praporec na neywyšším swřštu zbořeného
a zpuštěho hradu. Králowstwu wádec dowolil po-
sádec odtáhnauti w pokogi, a tato se odebrala k swé-
mu weliteli do Polska, genj ztratil wšedcy kráginu
a hrady. Rozřetany Trenčinský hrad přěšel r. 1535
na hraběte Alfe z Durzy, a jedno chatrně ořno-
we hradebnim dwáre posawád uřazuje geho žnaš s
rokem 1540. Žáslal u geho rodiny až ku fonci onoho
stoletj, načež hrabě Forgáč, pozděgi rodina Illeš-
házy geg obdržela. Hrabě Štěpán Illešházy
rozpadle stawenj 1600 zase obnovil, a r. 1621 šřyli
w něm na několik mřiců Belkenowi Gaborowi
odňatau formu Uherstau. Nynj Trenčín nastala
šťastněgšj doba pokogá; swatby, křřtiny, pohřby a
gíně slawnosti byly tu wdány, než geště dwařáte
šal se tento hrad swědkem diwých wálečných bauřel.
Prwonštráte we kruté wálce r. 1663, ldyž po dobyti
Mowých zámku (Neuhäusel) turečé hordy až do Tater
a do Morawy wřhly. Trenčín byl nim obkřčen,
oswobozen wšak wěwodau Holštýnským, cřsarstwu
wádcem. Z počátku 18. stoletj za čas pozdwiženj
Rákociho byl mnohořáte od buričů štřán, ohni-
wými saulemi postřjen, a gednau (1706) gij w ta-
lowau třeš uweđen, že od posádky geho z bladu po-
žiwány byly py, křěky, mřsy a gíně huřná zwřkata;